

CONSIDERAȚII PRIVIND ALEGEREA MITROPOLITULUI ÎN BISERICA ORTODOXĂ ROMÂNĂ

PAUL POPOVICI*

Abstract. *Some remarks regarding the structure of the electoral college constituted for metropolitan election*

In the Romanian Orthodox Church (ROC), the election of a metropolitan stands in fact for the election a hierarch. The rules of the ROC Statute follow the principles that were established through the Organic Statute of Andrei Țaguna. In its turn, Țaguna's Statute was based on a very old church tradition that asked for involving the laymen in the church life and, implicitly, in nominating the church leaders.

This paper tries to present a juridical analysis of the rules in force. At the same time, some comparisons are being made between the present statute and the first statute of the wholly ROC, with a few explanations concerning the nuances that can be traced between the two systems.

Keywords: clergy, ecclesiastic statute, election, laymen, metropolitan

1. Recenta alegere de mitropolit al Ardealului, dincolo de unele discuții mai aprinse, a generat numeroase problematizări benefice. Una dintre acestea credem că este cea a compunerii colegiului electoral. Din acest for fac parte membrii Adunării Naționale Bisericești (numită în continuare ANB), precum „și cei ai adunării eparhiale a eparhiei vacante”¹. Totodată legea dispune că „din colegiu fac parte, ca membri de

---

* Lector universitar doctor, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” Arad, Facultatea de Științe Juridice. Avocat, membru al Baroului Arad.

¹ Art. 130 alin. 1 din *Statutul pentru organizarea și funcționarea Bisericii Ortodoxe Române* (în continuare numit *Statut*). Notăm, în treacăt, că scrierea cu majusculă în interiorul propozițiilor nu este admisibilă decât în cazul substantivelor proprii. Pentru unele observații privind unele aspecte ale scrierii științifice, a se vedea P.-M. Popovici,

drept, câte un decan și câte un director, clerici, de la instituțiile de învățământ teologic din fiecare mitropolie, desemnați de mitropolit în consultare cu ierarhii sufragani, dintre care să nu lipsească decanul și directorul reprezentând eparhia vacantă”².

Aspectele care se ridică sunt două: 1) dacă este legitimă limitarea prezenței în forul menționat doar la membrii adunării eparhiale a arhiepiscopiei scaunului mitropolitan, fără a include toți membrii adunărilor eparhiale sufragane mitropoliei în care are loc alegerea; 2) când și cum se desemnează decanul și directorul participanți la alegerile de mitropolit.

2. Scurt istoric al alegerii mitropolitului în Biserica Ortodoxă Română (BOR)

Alegerea mitropolitului (ca de altfel a oricărui ierarh) presupune astăzi două sisteme electivă diferențiate prin aceea că laicii sunt admiși sau nu să facă parte din colegiul electoral³. În BOR, mitropolitul a fost ales până la Cuza de domn, împreună cu sfatul domnesc și episcopii; în fapt prevala voința domnului sau a Patriarhie ecumenice⁴, după caz, condiționat de influența pe care o putea exercita fiecare dintre aceste entități. Cuza a schimbat în mod radical sistemul, numind pur și simplu ierarhii prin decret, întocmai ca pe înalții funcționari ai statului. Situația creată a fost deosebit de tensionată, marcând ceea ce s-a numit „lupta pentru canonicitate” (alegerea ierarhiei bisericești în conformitate cu canoanele). Ulterior îndepărtării lui Cuza s-a întocmit o nouă lege privind alegerea clerului superior. Spre deosebire de precedentă reglementare a accedării în ierarhia bisericească, Legea din 1872 prevedea ca accederea în rândurile clerului superior alegeri.

2. În ceea ce privește prima problemă, alegerile de mitropolit nu cunosc o modalitate deosebită față de cea a desemnării episcopului și arhiepiscopului: în toate cazurile din colegiul electoral fac parte ANB și o singură adunare eparhială pentru că decesul mitropolitului vacantează arhiepiscopia al cărei titular este, iar mitropolia nu constituie o eparhie, ci o structură supraeparhială, care nu cunoaște ca forme deliberative decât

---

Simplificarea în scrisul științific, în „Studii juridice”, nr. 1 / 2006, pp. 284-285.

² Art. 130 alin. 2 din *Statut*.

³ L. Patsavos, *Introduction in Orthodox Canon Law*, Holy Cross, 1975.

⁴ C. Dron, *Canoanele. Text și interpretare*, Tipografia cărților bisericești, București, 1932, vol. II, p. 45.

sinodul mitropolitan, alcătuit, în conformitate cu dispozițiile Statutului, din episcopii sufragani⁵.

Ar fi importantă existența unei distincții la alegerea înalților ierarhi? Într-o primă analiză răspunsul este evident afirmativ și se bazează pe faptul că mitropolia constituie o formă de organizare bisericească peste mai multe eparhii, iar mitropolitul are atât un statut deosebit (membru al Sinodului permanent⁶), cât și drepturi și obligații în plus față de episcopii sufragani⁷ (între altele, el convoacă și prezidează sinodul mitropolitan, „care conduce treburile comune ale eparhiilor din Mitropolie și care nu cad în competența Sfântului Sinod, în marginile prescrise de canoane și de normele în vigoare”⁸). În această optică, a nu include în colegiul electoral toți membrii adunărilor eparhiale sufragane mitropoliei are drept consecință ignorarea voinței acestora, ceea ce conduce la ideea că respectivele adunări ar fi de rangul doi și că opinia lor nu ar avea nici un fel de importanță.

Așadar, în conformitate cu actuala reglementare, alegerile de mitropolit s-ar efectua fără să existe o reprezentativitate la nivelul întregii mitropolii.

Dar reglementările în vigoare nu instituie un exclusivism radical. Dacă analizăm componența colegiului electoral întrunit pentru alegerea mitropolitului, observăm că din el fac parte și reprezentanți ai eparhiilor sufragane mitropoliei în care are loc elecțiunea, deoarece colegiul este compus și din ANB. Or, la rândul ei, ANB este alcătuită din sinodali

---

⁵ Art. 112 din *Statut*.

⁶ Art. 17 alin. 1 din *Statut*. În ediția oficială din anul 1948, acest articol precizează că „Sinodul Permanent se compune din Patriarh, ca președinte, mitropoliții și *arhiepiscopii* în funcțiune ca membri” (sublin. ns., P.-M. P.). Actualmente textul nu mai conține referirea la arhiepiscopi ca membri ai Sinodului permanent, ceea ce nu constituie o greșală, însă ediția oficială nu precizează prin *care* hotărâre a ANB a fost *modificat* acest articol. Nu credem că poate fi vorba de o simplă rectificare a unei erori redundante – care și ea avea nevoie de acordul ANB –, în sensul că s-a considerat una și aceeași persoană mitropolitul și arhiepiscopul și în consecință s-a eliminat includerea arhiepiscopului din rândul membrilor Sinodului restrâns. Dar din economia redactării, ca și din ansamblul *Statutului*, nu se poate reține aceasta: titulatura este de arhiepiscop și mitropolit (nu invers), iar individualizarea arhiepiscopului nu lasă loc echivocului. Cf. ediția publicată în „Monitorul Oficial”, din 1953 cu cea din 2003 a *Legiurilor Bisericii Ortodoxe Române*, Edit. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București.

⁷ Descrie în art. 114 din *Statut*.

⁸ Art. 112 din *Statut*.

(între care se regăsesc episcopii eparhiilor sufragane în discuție) și „din câte trei reprezentanți ai fiecărei eparhii”⁹.

În legătură cu participarea membrilor Adunării eparhiale remarcăm faptul că, în conformitate cu dispozițiile în materie, unii dintre ei, trei la număr, pot fi și membri ai ANB. În practică delegații în ANB sunt și membrii ai adunărilor eparhiale din rândul cărora provin.

Ca ipoteză de lucru nu este însă exclusă și situația în care unul sau toți delegații ANB dintr-o episcopie oarecare să nu facă parte din adunarea eparhială respectivă. Într-un asemenea caz se înfrânge egalitatea instituită de statutul actualmente în vigoare? (Legiuitorul de la 1948, față de cel din 1925, a înțeles să creeze o egalitate perfectă din punct de vedere al reprezentativității în adunările eparhiale; astfel, acestea din urmă au un număr egal de membrii, 30¹⁰, spre deosebire de inegalitatea existentă în perioada interbelică, când numărul membrilor era de 45 sau de 60 în funcție de întinderea teritorială a fiecărei eparhii¹¹). Considerăm că răspunsul nu poate fi decât unul negativ, din redactarea textului în vigoare nefiind exclus prezența unui număr mai mare de alegători dintr-o eparhie oarecare.

În situația în care delegații în ANB sunt și membrii ai adunării eparhiale, aceștia nu pot exprima un vot multiplu, câte unul pentru fiecare calitate de reprezentant pe care o dețin deoarece ar fi împotriva oricărui principii elementare de drept în materia reprezentativității. Totodată, în această ipoteză membrii ANB nu vor fi înlocuiți de către supleanți în adunarea eparhială din care provin pentru că nu ne aflăm în vreuna dintre situațiile în care generează această operațiune.

Cu privire la participarea episcopatului și a membrilor ANB la alegeri, remarcăm următoarele: în mod evident este necesară și în același timp canonică¹² exprimarea votului față de viitorul mitropolit a tuturor sinodalilor din rândul cărora face sau va face parte. Membrii ANB sunt chemați și ei să își exprime votul tot dintr-un considerent al unității Bisericii și al responsabilității generale față de ceea ce se petrece în

---

⁹ Art. 21 alin. 1 și 2 din *Statut*.

¹⁰ Art. 92 alin. 2 din *Statut*.

¹¹ 45 de membrii aveau eparhiile: Argeș, Buzău, Cetatea Albă, Dunărea de Jos, Huși; 60 de membri aveau eparhiile: Arad, București, Caransebeș, Cernăuți, Chișinău, Cluj, Constanța, Hotin, Iași, Oradea, Râmnic, Roman și Sibiu – art. 129 alin. 2–4 din *Statut* (1925).

¹² Cf. cu canonul 4 al *Sinodului I ecumenic*, canoanele 19 și 23 ale Sinodului din *Antiohia*.

organismul ei, iar participarea laicilor la alegerea arhierilor nu este o inovație modernă, ci este statuată din vechime¹³.

În ceea ce privește componența colegiului electoral care alege mitropolitul, pentru rezolvarea corectă a acestei probleme trebuie plecat de la statutul mitropolitului în raport cu episcopii sufragani.

O oarecare nedumerire provoacă exprimarea ambiguă a legiuitorului: după ce se întărește faptul că „mitropolitul se bucură de toate drepturile stabilite de sfințele canoane și în tradiția bisericească”, sunt enumerate în mod limitativ prerogativele acestuia, cele mai multe de ordin onorific. Actele propriu-zise de autoritate față de chiriarii sufragani sunt destul de puține și ele se exercită în împrejurări excepționale: numirea de episcop *locum tenens* în caz de vacanță, dispunerea cercetării asupra plângerilor aduse împotriva acestora¹⁴, precum și numirea reprezentanților învățământului teologic la alegerile pentru treapta de episcop¹⁵.

Toate prerogativele de mai sus conferă mitropolitului un statut distinct și superior față de chiriarii sufragani, însă nu unul cu drepturi depline de putere față de aceștia.

Este adevărat că asemenea prerogative au avut mitropoliții Țărilor Române, însă ele s-au exercitat în virtutea calității lor de conducători autonomi ai Bisericii pe care o slujeau. Acest drept, fără a fi specificat *in terminis*, din mai multe considerente se poate accepta ca supraviețuind între prerogativele mitropolitului sub imperiul *Statutului BOR* din anul 1925. În primul rând, în acea epocă „fiecare dintre părțile constitutive ale Bisericii” avea „dreptul de a reglementa, conduce și administra, independent de altă parte constitutivă de același grad, afacerile sale religioase, culturale, fundamentale și epitropești [...]”¹⁶. În al doilea rând, drepturile Patriarhului de atunci erau extrem de restrânse, fiind *in concreto* o instituție onorifică, deținătorul acestui titlu fiind *de jure* doar mitropolit primat¹⁷. Statutul onorific este atestat indirect din formularea

---

¹³ Canonul 6 al Sinodului de la *Sardica* și canonul 50 al Sinodului de la *Cartagina*. A se vedea și pr. L. Stan, *Mirenii în Biserică. Importanța elementului mirean în Biserică și participarea lui la exercitarea puterii bisericești. Studiu canonic-istoric*, Sibiu, 1939, *passim*.

¹⁴ Art. 114 lit. e și h din *Statut*.

¹⁵ Art. 130 alin. 2 *Statut*.

¹⁶ Art. 8 alin. 2 din *Legea pentru organizarea Bisericii ortodoxe române*, publicată în M. Of. nr. 97 / 6 mai 1925.

¹⁷ A se vedea pr. L. Stan, *Statutul Bisericii Ortodoxe Române*, în „Studii teologice”, nr. 7–8 / 1949, p. 650.

articolului care conferă dreptul de a conduce dezbaterile Sfântului Sinod de către „mitropolitul Ungro-Vlahiei, ca Patriarh al BOR”. Tot indirect, dar mai ferm, atribuțiile sale limitate relevă același fapt. În concret, acestea erau următoarele: convocarea¹⁸ și prezidarea Sfântului Sinod¹⁹, convocarea²⁰ și prezidarea Congresului național bisericesc²¹, prezidarea Consiliului central bisericesc²², dispoziția asupra cancelariei Sfântului Sinod²³.

Însă odată cu intrarea în vigoare a actualului *Statut al BOR*, instituția mitropoliei a fost încorporată în mod real și indiscutabil într-o altă formă de administrație bisericească, superioară din punct de vedere al rangului, cea a patriarhatului, ceea ce a determinat și transferul atribuțiilor deținute în calitate de ierarh autonom către demnitatea superioară, cea de patriarh²⁴.

Așadar, *de lege lata*, mitropolitul are, prin atribuțiile sale conferite de *Statutul BOR*, o poziție de mai mult de *primus inter pares* decât una absolut dominantă față de chiriarhii eparhiilor sufragane, drepturile sale fiind – după cum am arătat *supra* – mai mult onorifice. Apreciem că el nu deține dreptul de devoluțiune care îi conferă în conformitate cu prevederile canonului 11 al *Sinodului al VII-lea ecumenic*²⁵ îndreptățirea de a controla și a interveni în eparhiile componente ale mitropoliei atunci când legea nu este respectată²⁶. Este adevărat că acest drept este „inerent oricărei administrații organizate ierarhic”²⁷, numai că în opinia noastră, orice administrație este organizată și funcționează numai pe baze legale,

---

¹⁸ Art. 5 alin. 1 din *Statut* (1925).

¹⁹ Art. 5 alin. 2 din *Legea pentru organizarea BOR* din 6 mai 1925, art. 1 alin. 2 din *Statut* (1925).

²⁰ Art. 12 alin. 1 din *Statut* (1925).

²¹ Art. 11 din *Statut* (1925).

²² Art. 16 din *Statut* (1925).

²³ Art. 7 alin. 1 din *Statut* (1925).

²⁴ Pr. V. Șesan, *Dreptul de devoluțiune al Patriarhului și al Mitropolitului (în baza canon. 11 al sinod. VII ecum.)*, extras, Cernăuți, 1937, p. 9 și urm., *apud* și în același sens, diac. Gh. I. Soare, *Mitropolia în dreptul canonic ortodox*, București, 1939, p. 59.

²⁵ [...] Și dacă fiecare mitropolit pune econom la biserica sa, bine este, iar de nu, episcopul Constantinopolului are dreptul să pună din propria sa putere econom la propria sa biserică. Asemenea și mitropoliții [au acest drept], dacă episcopii subalterni nu voiesc să pună economi la bisericile lor. [...]”. Text reprodus după N. Milaș, *Canoanele Bisericii ortodoxe însoțite de comentarii*, vol. I, partea II, (*Canoanele sinoadelor ecumenice*), trad. U. Kovincici și N. Popovici, Tipografia Diecezană, Arad, 1931, p. 512.

²⁶ A se vedea pr. L. Stan, *op. cit.*, pp. 650–651.

²⁷ I. N. Floca, în *Canoanele Bisericii Ortodoxe. Note și comentarii*, ed. a III-a îmbunătățită, f. ed., Sibiu, 2005, p. 188.

în care drepturile și obligațiile sunt riguros stabilite, în conformitate cu exigențele legislative moderne. După cum s-a remarcat, actualmente, în BOR, mitropolitul nu este înzestrat decât în mod incomplet cu dreptul de devoluțiune bisericească și anume cu atributele de a primi și a instrumenta plângerile făcute împotriva episcopilor sufragani²⁸. Dacă legiuitorul ar fi dorit ca înaltul ierarh să aibă o astfel de îndrituire, ar fi specificat *in terminis* aceasta, după cum a făcut-o în cazul atribuțiilor patriarhului²⁹.

Iată deci care sunt rațiunile ce determină existența identității în formă și în fond între alegerea mitropolitului și cea a (arhi)episcopului, precum și temeiurile pentru care la colegiul electoral întrunit sunt convocați doar membrii unei singure adunări eparhiale și anume cea vacantă. Dar chiar și sub prevederile *Statutului* din anul 1925 alegerea mitropolitului nu era diferențiată de cea a episcopilor³⁰, dispozițiile legale stipulând că: „mitropoliții se aleg conform art. 12 din lege [pentru organizarea BOR, din 6 mai 1925] și după modalitatea prevăzută la art. 121 din acest statut”³¹. Trimiterile făcute de acest articol nu lasă loc echivocului, fond vorba de aceeași metodologie: „alegerea episcopilor și arhiepiscopilor-mitropoliți se face de un colegiu electoral [...]” identic în compunerea sa pentru ambele funcții bisericești³², iar art. 121 din vechiul Statut al BOR se referea la conducerea episcopiei vacante și reiterând prevederea canonică a alegerii episcopului în termen de trei luni de la data vacantării scaunului chiriarhal. Mai mult, și *Patriarhul, în calitate sa de întâistătător al BOR, cu atribuții semnificativ sporite față de un mitropolit, este ales ca oricare dintre episcopi*³³.

În opinia noastră modificarea *Statutului BOR* prin includerea în colegiul electoral și a membrilor eparhiilor sufragane nu s-ar putea discuta nici măcar în cazul în care actualul statut al mitropolitului s-ar modifica prin extinderea drepturilor acestuia în sensul dobândirii unor prerogative superioare celor pe care actualmente le deține (cum ar fi bunăoară devoluțiunea bisericească). Însă un dobândirea unor drepturi suplimentare, mai ales

---

²⁸ Pr. L. Stan, *op. cit.*, p. 652.

²⁹ A se vedea art. 30 lit. o din *Statut*.

³⁰ În același sens, a se vedea N. Popovici, *Manual de drept bisericesc oriental cu privire specială la dreptul particular al Bisericii ort. Române (inclusiv noua lege pentru organizarea bisericească din anul 1925*, vol. I, partea I și II, Tiparul Tipografiei Diecezane Ort. Rom., Arad, 1925, p. 170.

³¹ Art. 154 din *Statut* (1925).

³² Art. 12 din *Legea pentru organizarea BOR* din 6 mai 1925.

³³ Art. 130 alin. 1 *Statut*.

O modificare a metodologiei de alegere a mitropolitului l-ar pune pe acesta într-o postură de a fi ales de o adunare mai „reprezentativă” decât Patriarhul, ceea ce este inacceptabil.

3. În ceea ce privește a doua problemă, a desemnării decanului și directorului participanți la alegerile de mitropolit, lucrurile nu sunt mult mai simple. În primul rând trebuie avut în vedere că nu pot fi desemnați decât decanii și directorii care au statutul de clerici, aspect asupra căruia vom reveni. În al doilea rând, legea conține prevederi contradictorii: pe de o parte acești conducători de instituții sunt „desemnați de mitropolit în consultare cu ierarhii sufragani”, ceea ce implică alegerea acestora în mod suveran numai și numai de către mitropolit³⁴, în situația în care în mitropolia respectivă funcționează mai multe instituții de învățământ teologic, universitar sau preuniversitar. Pe de altă parte, elecțiunea nu se mai realizează dacă în eparhia pentru care are loc alegerea există asemenea instituții de învățământ pentru că nu pot lipsi dintr-un asemenea colegiu „decanul și directorul reprezentând eparhia vacantă”. Așadar, actuala reglementare conține o contradicție în termeni, vorbind de desemnare în același timp cu numirea de drept. Această imprecizie se cere a fi corijată.

O altă problemă care se ridică este aceea a calității de cleric pe care trebuie să o aibă decanul facultății, dar și directorul seminarului teologic. Și aici se pot face câteva observații. *De lege lata*, calitatea de cleric este obligatorie pentru a fi desemnat în colegiul electoral. În opinia noastră poate fi discutată limitarea dreptului de a participa la colegiul electoral al conducătorilor de instituții de învățământ care nu sunt hirotoniți. Personal nu înțelegem restricționarea impusă de legiuitor deoarece la aceste foruri electivă participă și mireni, fie în calitate de membri ai ANB, fie în calitate de membri ai adunării eparhiale vacante și ne întrebăm care ar putea fi rațiunea care să stea la baza interdicției, de vreme ce accesul la funcția de decan sau de director pare să nu fie condiționată de apartenența la cinul clerical.

Legea nu precizează dacă este vorba de treapta preoției sau de cele ale arhieriei ori diaconiei. Etimologic, cler provine de la din latinescul *clerus*, care *lato sensu* desemnează slujitorii cultului dintr-o religie³⁵. Cum *ubi lex non distinguit nec nos distinguere debemus*, în aplicarea acestei dispoziții nu se poate restrânge sensul de cleric la acela de preot ca

---

³⁴ În situația vacanței mitropolitane acest drept îl are mitropolitul *locum tenens*.

³⁵ *Micul dicționar academic*, vol. I, *Literele A–C*, Edit. Univers Enciclopedic, București, 2001, p. 563.

treaptă harică deoarece legea însăși nu face o asemenea deosebire și operarea ei ar însemna nici mai mult nici mai puțin decât denaturarea intenției legiuitorului³⁶.

Ce se întâmplă în situația, verosimilă de altfel, în care unul dintre cei doi sau chiar amândoi, nu au această calitate de sacerdot? Pot fi ei înlocuiți? Răspunsul la această întrebare nu poate fi decât unul afirmativ, deoarece prezența reprezentanților școlilor teologice este imperativă. Problema este cine va substitui persoana atinsă de o asemenea incompatibilitate. Din economia textului supus analizei, legiuitorul instituie o prevalență a ocupanților de drept față de cei aleși, în situația în care în cadrul aceleiași mitropolii există mai multe instituții de învățământ similare, electorii vor fi – după cum s-a văzut deja – „decanul și directorul reprezentând eparhia vacantă”. De aici rezultă în mod indirect îndreptățirea desemnării în locul decanului sau a directorului a unui delegat cu calitate oficială de reprezentant instituției respective (prodecan, șef de catedră, cancelar sau director adjunct).

În raport cu cele arătate mai sus, considerăm că articolul 130 alin. 2 trebuie reformulat, într-o viitoare revizuire a textului, astfel:

Din colegiu fac parte ca membri de drept câte un decan și un director, dacă sunt clerici ori înlocuitorii acestora, de la instituțiile de învățământ teologic din fiecare mitropolie, desemnați de mitropolit în consultare cu ierarhii sufragani în măsura în care în eparhia vacantă nu există asemenea instituții de învățământ.

---

³⁶ I. Deleanu, S. Deleanu, *Mică enciclopedie a dreptului. Adagii și locuțiuni latine în dreptul românesc*, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 2000, p. 409.